

แนวทางการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่จังหวัดระยอง

Guidelines for Young Smart Farmer Development in Rayong Province

นลทวรรณ มากหลาย (Nonthawan Marklai)* ดร.เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ (Dr.Benchamas Yooprasert)**

บำเพ็ญ เขียวหวาน (Bumpen Keowan)***

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของการศึกษาเพื่อหาแนวทางการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่จังหวัดระยอง จากการศึกษาพบว่าการกระบวนการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ จากการจัดกระบวนการเรียนรู้ทั้ง 2 ระยะ มีความเหมาะสม ทั้งด้านเนื้อหา วิธีการ วิทยากร สถานที่ และระยะเวลา เปรียบเทียบศักยภาพของเกษตรกรรุ่นใหม่ก่อนและหลังการจัดเวที มีระดับความสามารถตามคุณสมบัติเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะมีความรู้ในเรื่องที่ทำอยู่และมีความตระหนักถึงคุณภาพสินค้าและความปลอดภัยของผู้บริโภค ปัจจัยเอื้อที่ส่งผลต่อการพัฒนา ได้แก่ วิทยากร ผู้รู้/ต้นแบบที่ประสบความสำเร็จ กิจกรรมในการเรียนรู้แต่ละครั้งและเนื้อหาหลักสูตร แนวทางพัฒนาการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบเพื่อนเยี่ยมเพื่อนและฝึกความเป็นผู้นำ ควรประชาสัมพันธ์ผลงานเกษตรกรรุ่นใหม่ต้นแบบเพื่อสร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรรุ่นใหม่ สนับสนุนการสร้างเครือข่าย และจัดทำแผนพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่

ABSTRACT

The objectives of this study were to study guidelines for the young smart farmer development in Rayong Province. The findings of this study were as follows: the studied young smart farmers agreed that their learning process in both 2 phases was suitable in the aspect of contents, methods, academics/lecturers, place or period of time. studying the proficiency of young smart farmers before and after participating in the learning process, it was found that their proficiency level adhering to the requirements of young smart farmers was higher, especially their knowledge of what they were doing, their awareness of the product quality and consumers' safety. the studied young smart farmers agreed at high level that factors which affected their development were academics/lecturers, their original who succeeded in their works, activities in their learning process, and the contents of their curriculums. studying the guidelines for young smart farmer development, the young smart farmers suggested that discussion stages should have been set to exchange knowledge with their visitors, and they should have been trained on the leadership most, including having public relations to make public the works of the original in order to motivate other young smart farmers, to support them on building up their network, and to make plans for the young smart farmer development.

คำสำคัญ: แนวทางการพัฒนา เกษตรกรรุ่นใหม่ จังหวัดระยอง

Keywords: Guideline for Development, Young Smart Farmer, Rayong Province

* นักศึกษา หลักสูตรเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

** รองศาสตราจารย์ สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

*** รองศาสตราจารย์ สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

บทนำ

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์มีนโยบายปฏิรูปการเกษตรของประเทศไทย (ปี 2556 – 2561) เพื่อขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ประเทศ โดยกำหนดโครงการที่เป็น Flagship Project จำนวน 8 โครงการ เพื่อดำเนินการตามยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งโครงการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ Smart Farmer เป็น 1 ใน 8 โครงการสำคัญ ที่จะต้องดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ในด้านการพัฒนา ทั้งประโยชน์ในการบริหารจัดการด้านการเกษตรและประโยชน์เพื่อเกษตรกรที่จะได้รับการพัฒนาที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการ ซึ่งจะส่งผลให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นและมีคุณภาพชีวิตที่ดีต่อไป

กรมส่งเสริมการเกษตรมีการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ลูกใหม่ เกษตรกรรุ่นใหม่มาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ปี 2551 จนถึงปี 2558 เกษตรกรรุ่นใหม่ (Young Smart Farmer) เป็น 1 ใน 10 สาขาหลักที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์กำหนด เพื่อพัฒนาเกษตรกรในพื้นที่ให้เป็น Smart Farmer พัฒนาให้เป็นต้นแบบและสามารถสืบทอดอาชีพการเกษตรต่อไป ซึ่งจะมีการคัดกรองตามคุณสมบัติพื้นฐาน 6 ข้อ (คณะกรรมการขับเคลื่อนนโยบาย Smart Farmer และ Smart Officer กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ : 2556 ; 7) ในปี 2551-2552 กรมส่งเสริมการเกษตรร่วมกับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จัดอบรมหลักสูตรการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ ปี 2553 กรมส่งเสริมการเกษตรร่วมกับมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จัดอบรมเกษตรกรรุ่นใหม่ ต่อมา ปี 2554 กรมส่งเสริมการเกษตรบูรณาการร่วมกับกรมส่งเสริมสหกรณ์และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ให้จังหวัดจัดอบรมหลักสูตรขั้นพื้นฐาน ปี 2556-2557 กรมส่งเสริมการเกษตรให้จังหวัดจัดอบรมหลักสูตรการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต มีการจัดอบรมเครือข่ายระดับจังหวัดและระดับเขต ต่อมาในปี 2557 กรมส่งเสริมการเกษตรให้จังหวัดจัดอบรม Young Smart Farmer

จำนวน 4 ระยะ มีหลักสูตรการปรับกระบวนการต้น การสร้างแรงจูงใจ แลกเปลี่ยนเรียนรู้การผลิต การตลาด และสร้างเครือข่าย ปี 2558 กรมส่งเสริมการเกษตรให้จังหวัดจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนา Young Smart Farmer จำนวน 2 ระยะ หลักสูตรเหมือนปี 2557 จากการดำเนินการจัดอบรมตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา มีความแตกต่างของหลักสูตร และกระบวนการพัฒนา ผู้ผ่านการอบรมแต่ละรุ่นส่วนหนึ่งยังคงร่วมทำหน้าที่พี่เลี้ยงให้รุ่นต่อ ๆ มา ทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาวิจัยแนวทางการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่จังหวัดระยอง เพื่อนำผลการวิจัยมาใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ในพื้นที่จังหวัดระยองให้มีประสิทธิภาพ มีกิจกรรมที่ต่อเนื่องและสืบทอดอาชีพการเกษตรต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาสภาพพื้นฐานส่วนบุคคล สภาพทางสังคม และเศรษฐกิจ กระบวนการพัฒนา เปรียบเทียบศักยภาพตามคุณสมบัติ Smart Farmer ปัจจัยเอื้อ ที่มีผลต่อการพัฒนา แนวทางการพัฒนา ปัญหาและข้อเสนอแนะในการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่

วิธีการวิจัย

ระเบียบวิธีการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้เก็บข้อมูลจากประชากร คือ เกษตรกรรุ่นใหม่ ที่ผ่านเวทีจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการพัฒนา Young Smart Farmer ระยะที่ 1 และระยะที่ 2 โครงการส่งเสริมและพัฒนาองค์กรเกษตรกร ปีงบประมาณ พ.ศ. 2558 กรมส่งเสริมการเกษตร กิจกรรม ส่งเสริมและพัฒนา Young Smart Farmer จังหวัดระยอง จำนวน 30 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสัมภาษณ์ แบบมีโครงสร้าง ประกอบด้วยคำถามแบบปลายปิด และคำถามแบบปลายเปิด ซึ่งมีคำถามในลักษณะเชิงปริมาณ

และคุณภาพ

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการแปลความหมายตามเกณฑ์ที่กำหนด

ผลการวิจัย

1. ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล สังคม และเศรษฐกิจ

1.1 ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล

สมาชิกเกษตรกรรุ่นใหม่จังหวัดระยองสองในสามเป็นเพศชาย อายุเฉลี่ย 36.93 ปี สมาชิกเกษตรกรรุ่นใหม่ครึ่งหนึ่งจบการศึกษาระดับปริญญาตรีและสถานภาพสมรสแล้ว น้อยกว่าครึ่งมีประสบการณ์ทำการเกษตร 5 ปีหรือน้อยกว่า

1.2 ปัจจัยทางด้านสังคม

ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรรุ่นใหม่ครึ่งหนึ่งเป็นอาสาสมัครและผู้นำชุมชน ส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร เกษตรกรรุ่นใหม่ได้รับข้อมูลข่าวสาร จากสมาร์ทโฟน รองลงมาจากเจ้าหน้าที่รัฐ อินเทอร์เน็ต ไลน์และเฟซบุ๊ก และได้รับข้อมูลข่าวสารระดับน้อยที่สุดจาก หอกระจายข่าว

1.3 ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ

สมาชิกเกษตรกรรุ่นใหม่ น้อยกว่าครึ่งถือครองที่ดิน 11-50 ไร่ พื้นที่ถือครองเฉลี่ย 36.32 ไร่ ส่วนใหญ่เป็นของตนเอง กิจกรรมการเกษตร ปลูกไม้ผล (ทุเรียน เงาะ) ส่วนใหญ่มีจำนวนแรงงาน 1-5 คน จำนวนแรงงานเฉลี่ย 3.63 คน ส่วนใหญ่เป็นแรงงานจ้าง รายได้ภาคเกษตรเฉลี่ย 528,166.67 บาทต่อปี รายจ่ายภาคการเกษตรเฉลี่ย 482,000 บาทต่อปี สองในสามใช้สินเชื่อของตนเอง และมีหนี้สินเฉลี่ย 615,000 บาทต่อปี

2. กระบวนการพัฒนา

2.1 การจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนา

Young Smart Farmer ระยะที่ 1 พบว่าในภาพรวมมีความคิดเห็นว่ามีเหมาะสมระดับมากทุกประเด็น ได้แก่ วิทยากร โดยรวม สถานที่ วิธีการ ระยะเวลา และเนื้อหา ดังตารางที่ 1

2.2 การจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนา Young Smart Farmer ระยะที่ 2 พบว่าในภาพรวมมีความคิดเห็นว่ามีเหมาะสมระดับมากทุกประเด็น ได้แก่ สถานที่ วิธีการ วิทยากร โดยรวม เนื้อหา และระยะเวลา ดังตารางที่ 2

3. เปรียบเทียบศักยภาพของเกษตรกรรุ่นใหม่ตามคุณ สม บั ดี Smart Farmer ก่อน และ หลัง การ จัดกระบวนการเรียนรู้ พบว่า มีระดับความสามารถภาพรวมในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้นจากระดับปานกลางเป็นระดับมากในประเด็น มีความรู้ในเรื่องที่ทำอยู่และมีความตระหนักถึงคุณภาพสินค้าและความปลอดภัยของผู้บริโภค มีความภูมิใจในความเป็นเกษตรกร ระดับมากที่สุด และประเด็นอื่น ๆ ในระดับมาก ดังตารางที่ 3

4. ปัจจัยเอื้อที่ทำให้การพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ประสบความสำเร็จ

ปัจจัยเอื้อประเด็นที่ส่งผลต่อการพัฒนาระดับมากที่สุด ได้แก่ วิทยากร ผู้รู้/ต้นแบบ แหล่งเรียนรู้ กิจกรรมในการเรียนรู้แต่ละครั้งและเนื้อหาหลักสูตร และประเด็นอื่น ๆ ที่ส่งผลระดับมาก รายละเอียดดังตารางที่ 4

5. แนวทางการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่

แนวทางการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ภาพรวมมีความเหมาะสมระดับมาก ประเด็นที่มีความเหมาะสมมากที่สุด ได้แก่ การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบเพื่อนเยี่ยมเพื่อนและการฝึกความเป็นผู้นำและประเด็นอื่น ๆ ที่เห็นว่าเหมาะสมระดับมาก ได้แก่ ประสานการอบรม ดูงานที่น่าสนใจ ประชาสัมพันธ์ผลงานเกษตรกรรุ่นใหม่ต้นแบบ รายละเอียดดังตารางที่ 5

ตารางที่ 1 การจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนา Young Smart Farmer ระยะที่ 1

N = 30

ประเด็นการจัดการกระบวนการเรียนรู้	ระดับความเหมาะสม	
	ค่าเฉลี่ย	ความหมาย
1) วิทยากร โดยรวม	4.13	มาก
2) สถานที่ (ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงตำบลวังหว่า อำเภอกาหลง)	4.13	มาก
3) วิธีการ ศึกษาดูงานฐานเรียนรู้, กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์, การนำเสนอของตัวแทนกลุ่ม ย่อยจัดทำแผนพบปะตามความต้องการ, จัดทำแผนที่กิจกรรมทุกคน, การเสวนา, ศึกษาดูงานตลาด	3.87	มาก
4) ระยะเวลา จัด 2 วัน, ช่วงเวลา (เดือนมกราคม)	3.83	มาก
5) เนื้อหา จัดทำแผนที่กิจกรรม, เสวนาปัญหาแรงงานภาคการเกษตร, น้ำหมักจุลินทรีย์, เสวนาเตรียมความพร้อมอาชีพการเกษตร, ละลายพฤติกรรม/ปรับความคาดหวัง, เสวนาโอกาสและทางรอดสินค้าเกษตรในจังหวัด, การปลูกผักเสริมรายได้, ตลาดนัดสีเขียว, ดูงานธนาคารต้นไม้	3.65	มาก
เฉลี่ยรวม	3.92	มาก

ตารางที่ 2 การจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนา Young Smart Farmer ระยะที่ 2

N = 30

ประเด็นการจัดการกระบวนการเรียนรู้	ระดับความเหมาะสม	
	ค่าเฉลี่ย	ความหมาย
1) สถานที่ (ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพการเกษตรจังหวัดระยอง และศูนย์เรียนรู้ เศรษฐกิจพอเพียงตำบลละหาร อำเภอบลุกแดง)	4.13	มาก
2) วิธีการ ศึกษาดูงาน (มะนาว จิ้งหรีด ต้นอ่อนทานตะวัน ผักกางมุ้ง), ทดสอบ เรียนรู้จาก ตัวอย่างของจริง, จัดทำแผนพบปะตามความต้องการ, สาธิต ฝึกปฏิบัติ (ขยายพันธุ์ พืช ลูกประคบ น้ำมัน ไพล), บรรยาย (ข้าวไรซ์เบอร์รี่ การบริหารจัดการกลุ่ม)	3.95	มาก
3) วิทยากร โดยรวม	3.77	มาก

ตารางที่ 2 การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนา Young Smart Farmer ระยะที่ 2 (ต่อ)

N = 30

ประเด็นการจัดกระบวนการเรียนรู้	ระดับความเหมาะสม	
	ค่าเฉลี่ย	ความหมาย
4) เนื้อหา ทดสอบความรู้ ทักษะด้านศัตรูพืช โรค แมลงศัตรูพืช และศัตรูธรรมชาติ, การเพาะต้นอ่อนทานตะวัน, จัดทำแผนพบปะครั้งต่อไป, การปลูกมะนาวในวงบ่อ, การป้องกันกำจัดศัตรูพืช, การขยายพันธุ์พืช, สรุบบทเรียน, การบริหารจัดการกลุ่ม การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ, การปลูกผักกางมุ้ง, การทำลูกประคบสมุนไพร, การทำน้ำมันไพล, การผลิตข้าวไรซ์เบอร์รี่ และการเลี้ยงจิ้งหรีด	3.73	มาก
5) ระยะเวลา ช่วงเวลา (เดือนมีนาคม), จัด 2 วัน	3.72	มาก
เฉลี่ยรวม	3.86	มาก

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบศักยภาพของเกษตรกรรุ่นใหม่ตามคุณสมบัติ Smart Farmer ก่อนและหลังการจัดกระบวนการเรียนรู้

N = 30

รายละเอียดคุณสมบัติพื้นฐาน	ระดับความสามารถก่อน		ระดับความสามารถหลัง	
	ค่าเฉลี่ย	ความหมาย	ค่าเฉลี่ย	ความหมาย
1. มีความรู้ในเรื่องที่ทำอยู่	3.25	ปานกลาง	3.67	มาก
2. มีความตระหนักถึงคุณภาพสินค้าและ ความปลอดภัยของผู้บริโภค	3.30	ปานกลาง	3.41	มาก
3. มีความภูมิใจในความเป็นเกษตรกร	4.54	มากที่สุด	4.76	มากที่สุด
4. มีข้อมูลประกอบการตัดสินใจ	3.60	มาก	4.00	มาก
5. มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม/สังคม	3.60	มาก	3.93	มาก
6. มีการบริหารจัดการผลผลิตและการตลาด	3.61	มาก	3.73	มาก
เฉลี่ยรวม	3.65	มาก	3.92	มาก

ตารางที่ 4 ปัจจัยเอื้อที่ทำให้การพัฒนาเกษตรกรรมรุ่นใหม่ประสบความสำเร็จ

N = 30

ปัจจัย	ระดับความคิดเห็น	
	ค่าเฉลี่ย	ความหมาย
1. วิทยาการ	4.33	มากที่สุด
2. ผู้รู้/ต้นแบบที่ประสบความสำเร็จ	4.33	มากที่สุด
3. แหล่งเรียนรู้	4.30	มากที่สุด
4. กิจกรรมในการเรียนรู้แต่ละครั้ง	4.23	มากที่สุด
5. เนื้อหาหลักสูตร	4.23	มากที่สุด
6. หน่วยงานภาคีเครือข่าย	4.17	มาก
7. ระยะเวลาการเรียนรู้แต่ละครั้ง	4.17	มาก
8. สมาชิกเกษตรกรรมรุ่นใหม่	4.09	มาก
การเต็มใจเข้าร่วมกิจกรรม, ระดับการทำการเกษตร (พอเพียง เศรษฐกิจ ส่งออก) กิจกรรมการเกษตร(ข้าว ไม้ผล พืชไร่ สวนผสม), อายู		
9. เจ้าหน้าที่	4.02	มาก
สำนักงานเกษตรจังหวัด, สำนักงานเกษตรอำเภอ		
เฉลี่ยรวม	4.20	มาก

ตารางที่ 5 ระดับความคิดเห็นในแนวทางการพัฒนาเกษตรกรรมรุ่นใหม่

N = 30

ประเด็น	ระดับความคิดเห็น	
	เฉลี่ย	ความหมาย
1. จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แบบเพื่อนเยี่ยมเพื่อน	4.37	มากที่สุด
2. ฝึกความเป็นผู้นำ	4.23	มากที่สุด
3. ประสานการอบรม ดูงานที่น่าสนใจ	4.20	มาก
4. ประชาสัมพันธ์ผลงานเกษตรกรรมรุ่นใหม่ต้นแบบเพื่อสร้างแรงจูงใจ	4.17	มาก
5. สนับสนุนการสร้างเครือข่าย โดยเน้นให้คณะกรรมการเกษตรกรรมรุ่นใหม่ได้ทำ หน้าที่	4.13	มาก
6. จัดทำแผนพัฒนาเกษตรกรรมรุ่นใหม่	4.07	มาก
7. ผลักดันให้เกษตรกรรมรุ่นใหม่ มีบทบาททางสังคม	4.03	มาก
8. ประสานกิจกรรมการตลาด	3.97	มาก
9. เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารอย่างสม่ำเสมอ	3.93	มาก
10. แลกเปลี่ยนเรียนรู้ทาง social network	3.80	มาก
เฉลี่ยรวม	3.78	มาก

อภิปรายและสรุปผลการวิจัย

จากผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาเกษตรรุ่นใหม่จังหวัดระยอง พบว่ากระบวนการพัฒนา การเปรียบเทียบศักยภาพของเกษตรกรรุ่นใหม่ ตามคุณสมบัติ Smart Farmer ปัจจัยเอื้อที่ทำให้การพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ประสบความสำเร็จ แนวทางการพัฒนา ปัญหาและข้อเสนอแนะ มีประเด็นที่จะนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. กระบวนการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่

จากการศึกษาการเข้าร่วมจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนา Young Smart Farmer ระยะที่ 1 และระยะที่ 2 ในปี 2558 พบว่า วิธีการด้านศึกษาดูงาน เรียนรู้, กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ ทำความรู้จักกัน การนำเสนอของตัวแทนกลุ่มย่อยจัดทำแผนพบปะตามความต้องการ จัดทำแผนที่กิจกรรมทุกคน การเสวนา ศึกษางานตลาดสอดคล้องกับผลการเรียนรู้หลักสูตรทายาทเกษตรกรมืออาชีพ รุ่นที่ 1 ของมูลนิธิอาจารย์จำเนียร สาระนาถ (2558) สรุปไว้ว่าผู้เข้าร่วมหลักสูตรทายาทเกษตรกรมืออาชีพมีการจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยทำความรู้จักกัน มีการเสวนา การบรรยายและวิเคราะห์สถานการณ์การเกษตร มีการศึกษาดูงานและเรียนรู้การวางแผนการผลิตและการจัดการ และสอดคล้องกับบำเพ็ญ เขียวหวาน (2557) กล่าวว่า องค์ประกอบการเรียนรู้ ประกอบด้วย ผู้เรียน ผู้สอน/ผู้อำนวยความสะดวก เนื้อหาสาระหรือสิ่งที่เรียนรู้ และสิ่งแวดล้อมในการเรียนรู้

2. การเปรียบเทียบศักยภาพของเกษตรกรรุ่นใหม่ ตามคุณสมบัติของ Smart Farmer ตามคุณสมบัติ 6 ข้อ ได้แก่ 1) มีความรู้ในเรื่องที่ทำอยู่ 2) มีข้อมูลประกอบการตัดสินใจ 3) มีการบริหารจัดการผลผลิตและการตลาด 4) มีความตระหนักถึงคุณภาพสินค้าและความปลอดภัยของผู้บริโภค 5) มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม/สังคม 6) มีความภูมิใจในความเป็นเกษตรกร สอดคล้องกับทายาทเกษตรกรมืออาชีพที่เป็นผู้เรียน เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม คือ มีความรู้เรื่องที่ทำโดยรู้จักพื้นที่ตนเอง ภูมิประเทศและปรับปรุงแก้ไขสภาพดิน

ให้ดีขึ้น มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับคนรอบข้าง มีข้อมูลประกอบวางแผนการผลิต การใช้ประโยชน์ที่ดิน หากความรู้จากแหล่งอื่น ๆ มาพัฒนาในแปลงเกษตร มีการจัดการเรื่องการตลาดได้เอง การทำเกษตรอินทรีย์ช่วยให้ร่างกายปลอดภัยจากโรคร้าย เกษตรกรรมยั่งยืนเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ดีต่อเกษตรกร ชุมชนและโลก เกื้อกูลต่อผู้คน และสิ่งแวดล้อม และมีความภาคภูมิใจในอาชีพเกษตร (มูลนิธิอาจารย์จำเนียร สาระนาถ, 2558)

6. ปัจจัยเอื้อที่ทำให้การพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ประสบความสำเร็จ

จากการศึกษาปัจจัยเอื้อที่ส่งผลต่อการพัฒนา ได้แก่ วิทยากร ผู้รู้/ต้นแบบ แหล่งเรียนรู้ กิจกรรมในการเรียนรู้ เนื้อหาหลักสูตร หน่วยงานภาคี ระยะเวลา สมาชิกเจ้าหน้าที่ สอดคล้องกับบำเพ็ญ เขียวหวาน (2557) กล่าวว่า กลไกขับเคลื่อนให้สำเร็จ จะต้องมิปฏิบัติกรต้นแบบ เป็นตัวอย่างที่ดี มีวิทยากรผู้รู้ มีกระบวนการผู้จัดการเรียนรู้ มีผู้เรียนรู้ที่สนใจจะเรียนรู้ นอกจากนี้ ยังกล่าวว่า ปัจจัยเอื้อของกรมส่งเสริมการเกษตรต่อการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ เกิดประสิทธิผล สามารถพัฒนาเกษตรกรบุคลากรและสร้างนวัตกรรมในการส่งเสริมโดยสรุปปัจจัยเอื้อได้แก่ มีเจ้าหน้าที่รับผิดชอบ ผู้รู้ เกษตรกรต้นแบบที่เป็นเครือข่าย มีตัวอย่างให้นำมาจัดการเรียนรู้ได้ การจัดกิจกรรมอบรม พัฒนาด้านต่าง ๆ และมีภาคีเครือข่าย

7. แนวทางการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่

จากการศึกษาแนวทางการพัฒนา พบว่า ประเด็นการจัดการเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบเพื่อนเยี่ยมเพื่อน การประสานการอบรม ดูงานที่น่าสนใจ สนับสนุนการสร้างเครือข่าย จัดทำแผนพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารอย่างสม่ำเสมอ สอดคล้องกับ มูลนิธิอาจารย์จำเนียร สาระนาถ (2558) กล่าวว่า ผลจากการเข้าร่วมกิจกรรมหลักสูตรทายาทเกษตรกรมืออาชีพ เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านการเรียนรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง มีการสร้างกลุ่ม/เครือข่าย เพื่อรวมกลุ่มรับการเปลี่ยนแปลง โดยสามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อกันเป็นประจำต่อเนื่อง การเยี่ยมเยียนของเพื่อน ร่วม

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการทำเกษตรของแต่ละคน มีการสื่อสารกับกลุ่มทายาทเกษตรกรเพื่อศึกษาดูงาน มีการร่วมกิจกรรมพบปะกันเป็นประจำ และวางแผนเรียนรู้เดือนละครั้ง เป็นต้น

5. ปัญหาและข้อเสนอแนะในการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่

จากการศึกษาพบว่า ปัญหาการประชาสัมพันธ์ให้คนทั่วไปได้รู้จักเกษตรกรรุ่นใหม่ การทำให้เกษตรกรรุ่นเก่าเห็นความสำคัญของการทำเกษตร ข้อเสนอแนะ ควรมีการประชาสัมพันธ์ผลงานของเกษตรกรรุ่นใหม่ให้มากขึ้น สมาชิกควรพบปะกันสม่ำเสมอ ผู้รู้/ต้นแบบสามารถถ่ายทอดความรู้โดยไม่ปิดบัง แหล่งเรียนรู้ควรมีพื้นที่ให้ฝึกปฏิบัติจริงได้ ให้สมาชิกได้นำวิถี แนวคิดและเทคนิค ความรู้มาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด มีการประสานงานเครือข่าย ควรมีเทคนิคเพิ่มศักยภาพของพื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพราะที่ดินมีราคาแพงมากขึ้น สอดคล้องกับ มูลนิธิอาจารย์จำเนียร สารธนา (2558) กล่าวว่า ผู้ร่วมหลักสูตรทายาทเกษตรกรมีอาชีพ ด้านความตั้งใจของผู้เรียนและความคาดหวังที่จะประพฤติปฏิบัติตน สิ่งที่ทำขาดต้องการพัฒนา คือ การเชื่อมโยงเครือข่าย การติดต่อประสานงานในชุมชน การถ่ายทอดความรู้ให้กับครอบครัว การสร้างช่องทางการตลาดเพิ่มมากขึ้น และการใช้พื้นที่ของตนเองให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

สรุป แนวทางการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ จังหวัดระยอง ในกระบวนการพัฒนาโดยการจัดการกระบวนการเรียนรู้ทั้ง 2 ระยะ การเปรียบเทียบศักยภาพของเกษตรกรรุ่นใหม่ ปัจจัยเอื้อที่ทำให้การพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ประสบความสำเร็จ แนวทางการพัฒนา และข้อเสนอแนะ จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าเหมาะสมในระดับมากถึงมากที่สุด กอปรกับการอภิปรายผลแสดงให้เห็นว่ามีผลการปฏิบัติที่เกิดขึ้นจริง เป็นรูปธรรม เป็นที่ยอมรับ ข้อเสนอแนะ

แลกเปลี่ยนในการนำผลการวิจัยไปใช้ ควรส่งเสริมการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ให้มีกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการออกแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ด้วยตัวเอง มีส่วนร่วมในการเป็นที่เลี้ยง ฝึกความเป็น ผู้นำ สนับสนุน ให้เกิดการประชาสัมพันธ์ผลงานให้เป็นที่รู้จักของคนในชุมชน ของหน่วยงานและเกษตรกรทั่วไป สนับสนุนการสร้างเครือข่ายเพื่อขับเคลื่อนเกษตรกรรุ่นใหม่จังหวัดระยองต่อไป ทั้งนี้ ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไปควรทำการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเป็นสมาชิกเครือข่ายเกษตรกรรุ่นใหม่ จังหวัดระยอง ปี 2551 จนถึงปี 2558

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณเกษตรกรรุ่นใหม่จังหวัดระยองที่สละเวลาให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ ทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์และสำเร็จลุล่วงด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมการเกษตร. คู่มือปฏิบัติงานเจ้าหน้าที่กรมส่งเสริมการเกษตร การจัดการกระบวนการเรียนรู้. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด; 2556.

กรมส่งเสริมการเกษตร. คู่มือปฏิบัติงานเจ้าหน้าที่กรมส่งเสริมการเกษตร การพัฒนาองค์กร เกษตรกรวิสาหกิจชุมชน และเครือข่าย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด; 2556.

คณะกรรมการขับเคลื่อนนโยบาย Smart Farmer และ Smart Officer กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. คู่มือการขับเคลื่อนนโยบาย Smart Farmer และ Smart Officer. กรุงเทพฯ: 2556.

เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ. ตัวแปร ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยทางส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร. ในประมวลสาระชุดวิชาการวิจัยและสถิติเพื่อการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร. หน่วยที่ 6. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัย-ธรรมมาธิราช; 2557.

บำเพ็ญ เขียวหวาน. การจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง บทเรียนจาก มสธ. และภาคี. เอกสารประกอบการสัมมนาเชิงปฏิบัติการพัฒนา Young Smart Farmer (ระยะที่ 2); 20-23 พฤษภาคม 2557; พระนครศรีอยุธยา. 2557.

บำเพ็ญ เขียวหวาน. การเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการเกษตร. เอกสารประกอบการสัมมนาเชิงปฏิบัติการพัฒนา Young Smart Farmer (ระยะที่ 1); 3-5 มีนาคม 2557; กรุงเทพฯ. 2557.

พงษ์ศักดิ์ อังกสิทธิ์. วิธีการในการส่งเสริมและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร. ในประมวลสาระชุดวิชาการส่งเสริมการเกษตรเพื่อการพัฒนา. หน่วยที่ 4. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัย-ธรรมมาธิราช; 2556.

มูลนิธิอาจารย์จำเนียร สาระนาค, สถาบันเพื่อพัฒนาการเกษตรและชนบทจำเนียร สาระนาค, ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, เครือข่ายทายาทเกษตรกรมืออาชีพ, ภาคีเครือข่าย. ผลการเรียนรู้หลักสูตรทายาทเกษตรกรมืออาชีพ รุ่นที่ 1. [ม.ป.ท.: ม.ป.พ.]; 2558.